

Д. В. Арлачов,

директор Департаменту стратегічного планування та розвитку у сфері комунальних послуг Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг

О. Ю. Корчміт,

кандидат наук з державного управління, заступник директора Департаменту стратегічного планування та розвитку у сфері комунальних послуг Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг

Р. А. Марецький,

кандидат наук з державного управління, начальник відділу нормативно-методологічного забезпечення Департаменту стратегічного планування та розвитку у сфері комунальних послуг Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг

В. С. Бучик,

кандидат наук з державного управління, заступник начальника відділу стратегічного планування та міжнародної координації Департаменту стратегічного планування та розвитку у сфері комунальних послуг Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМЕРЦІЙНОГО ОБЛІКУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

D. Arlachov,

The Director of Strategic Planning and Development in Public Utilities Department, National Commission of the State Public Utilities Regulation

O. Korchmit,

PhD in public administration, The Deputy Director of Strategic Planning and Development in Public Utilities Department, National Commission of the State Public Utilities Regulation

R. Maretskyi,

PhD in public administration, The Head of Normative and Methodological Support Section, Strategic Planning and Development in Public Utilities Department, National Commission of the State Public Utilities Regulation

V. Buchyk,

PhD in public administration, The Deputy Head of Strategic Planning and International Coordination Section, Strategic Planning and Development in Public Utilities Department, National Commission of the State Public Utilities Regulation

PERSPECTIVES OF COMMERCIAL ACCOUNTING AS A TOOL FOR FORMATION THE ENERGY EFFICIENT BEHAVIOR OF THE UTILITIES' CONSUMER

У статті проаналізовано стан та перспективи реалізації заходів з ресурсо- та енергозбереження в комунальній сфері, оцінено їх вплив на рівень енергетичної безпеки України, висвітлено роль, можливості та мотивацію держави, підприємств і споживачів до здійснення заходів із забезпечення раціонального використання водних та енергетичних ресурсів. Авторами розкрито зміст економічних, правових та організаційних аспектів запровадження обов'язкового комерційного обліку у сферах теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення, надання комунальних послуг. Наведено комплекс заходів нормативного та фінансового характеру щодо забезпечення оснащення вузлами обліку споживачів теплової енергії, послуг з централізованого водопостачання, централізованого водовідведення, послуг з централізованого опалення, централізованого постачання холодної води, централізованого постачання гарячої води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем), оцінено можливості здійснення таких заходів з точки зору економічної доцільності та технічної можливості.

The paper analyzes the state and prospects for the implementation of resource and energy efficiency measures in the utilities sector, assesses their impact on the level of Ukraine's energy security, highlights the role, capabilities and motivation of the state, businesses and consumers to implement measures aimed to ensure rational use of water and energy resources.

The authors reveal the essence of the economic, legal and organizational aspects of the introduction of mandatory commercial accounting in the field of district heating, water supply and sewerage, provision of utility services. A set of financial and regulatory measures to ensure the metering equipment be installed for consumers of heat, centralized water supply, centralized sewerage, centralized cold water supply, centralized hot water supply, centralized sewerage (with the use of internal systems) is described in the article. In addition, the possibility of implementation of such measures in terms of economic and technical feasibility is evaluated.

Ключові слова: енергозбереження, ресурсозбереження, комерційний облік, централізоване водопостачання та водовідведення, теплопостачання, комунальні послуги.

Key words: energy conservation, resource conservation, commercial accounting, water supply and sewerage, district heating, utilities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Однією з головних перешкод, що стоять на заваді сталому розвитку сфер централізованого водопостачання та водовідведення, теплопостачання, надання кому-

нальних послуг, є нераціональне використання водних та паливно-енергетичних ресурсів. Зокрема показник питомого споживання теплової енергії на опалення будинків в Україні становить більше 250 кВт*год/кв.м/рік, в той

час як в європейських країнах такий показник в середньому становить 128 кВт*год/кв.м/рік [18]. На одного мешканця в перерахунку на 1 кв. м площі, на території України витрачається на централізоване опалення 1,4 т умовного палива на рік, що в 1,5 рази більше, ніж у США і в 2,5—3 рази більше, ніж у Швеції [10]. Загальні втрати та витрати питної води у водопровідних мережах складають в середньому по Україні 44% [11]. В США зазначений показник станом на 2011 рік у середньому становить 13%. У Чехії втрати та витрати питної води у водопровідних мережах станом на 2010 рік становлять 20%, Хорватії — 19%, Португалії — 18%, Польщі — 15% [11]. Зазначена ситуація суперечить одній з головних засад внутрішньої політики України в енергетичній сфері — досягнення високого рівня енергетичної безпеки, підвищення ефективності використання енергоносіїв, впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій [4]. Високий рівень втрат енергоресурсів при їх передачі та споживанні є одним з основних чинників, які перешкоджають подальшому зниженню енергоемності ВВП [5]. Таким чином, подальший розвиток вітчизняної економіки в багатьох аспектах залежатиме від рівня ефективності державної політики енерго- та ресурсозбереження, спрямованої на вирішення однієї з ключових проблем соціально-економічного розвитку країни — нераціонального використання визначальних для належного функціонування суспільства ресурсів: палива, енергії та питної води.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання ресурсо- та енергозбереження досліджуються багатьма вітчизняними науковцями. Механізми та підходи до забезпечення енергоефективності систем теплопостачання, основні джерела енерговитрат та проблеми, пов'язані зі зниженням витрат на теплозабезпечення споживачів проаналізовано в працях А. Колієнка, Л. Червілова, Н. Гриценка [9], І. Немировського [14]. Дослідженню основних проблем та механізмів управління процесами енергозбереження в Україні на регіональному рівні присвячені праці М. Вознюка [6]. Аналіз особливостей реалізації енергоефективних заходів щодо житлового фонду, опис методики оцінки ефективності енергозберігаючих проектів та розкриття основних проблем, пов'язаних з їх впровадженням, здійснено в роботах М.Гусятинського, І.Стихуна [7]. Пошук шляхів зменшення втрат води у водопровідних мережах є темою досліджень Н. Насонкіної, В. Маслака, Ю. Голікової [13]. Питання аналізу стану водопровідних мереж України та визначення шляхів запобігання погіршенню якості питної води розкрито в працях М. Гіроль, А. Гіроль, В. Хомко, Д. Ковальського [16]. Однак в цілому в працях українських дослідників та науковців не висвітлено в повній мірі способи, методи та підходи до використання одного з головних інструментів ресурсо- та енергозбереження — запровадження обов'язкового комерційного обліку товарів та послуг, що виробляються/надаються у сферах теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення, надання комунальних послуг: теплової енергії, послуг з централізованого водопостачання, централізованого водовідведення, централізованого опалення, централізованого постачання холодної води, централізованого постачання гарячої води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем).

НЕВИРІШЕНА РАНІШЕ ЧАСТИНА ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Існуючі на сьогодні проблеми нераціонального використання водних та паливно-енергетичних ресурсів передовсім потребують запровадження таких інструментів їх вирішення, які могли дати необхідний позитивний ефект у короткий строк за відносно незначних фінансових витрат. Одним з таких інструментів є запровадження обов'язкового комерційного обліку теп-

лової енергії, послуг з централізованого водопостачання, комунальних послуг, який дозволить значно заощадити ресурси та, відповідно, кошти споживачів. Причиною виникнення такої економії є насамперед невідповідність існуючих норм споживання фактичним показникам. Однак на сьогодні стан оснащення вузлами обліку об'єктів споживання продукції, що реалізується в комунальній сфері, є вкрай незадовільним. У зв'язку з цим виникає потреба у розробленні та впровадженні на загальнодержавному рівні нормативно-правових інструментів забезпечення обов'язкового комерційного обліку із чітким визначенням строків запровадження такого обліку, відповідальних суб'єктів, механізмів фінансування.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розкриття сутності економічних, правових та організаційних аспектів запровадження обов'язкового комерційного обліку у сферах теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення, надання комунальних послуг, наведення комплексу заходів нормативного та фінансового характеру щодо забезпечення оснащення вузлами обліку споживачів теплової енергії, послуг з централізованого водопостачання, централізованого водовідведення, комунальних послуг.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Міжнародні інституції в аналітичних доповідях щодо обов'язкових умов виробництва, транспортування та постачання теплової енергії наполягають на повному обліку ресурсів на всіх етапах поводження з енергією [12]. Зазначені рекомендації ґрунтуються на досвіді пострадянських країн, які нехтували цим та безповоротно втратили систему централізованого теплопостачання. Саме облік ресурсів забезпечує прозорість і формує внутрішні стимули у споживача до регулювання теплоспоживання, і як наслідок, заощадження витрат.

Динаміка приросту показника комерційного обліку теплової енергії (у багатоквартирних будинках) незадовільна: 34% фактично незмінні протягом 2011—2014 років [8, с. 28]. Вартість проблеми обліку води та теплової енергії в національному вимірі: 2,8 млрд грн. на дооблаштування засобами обліку теплової енергії, 3 млрд грн. — засобами обліку води у багатоквартирних будинках, 4 млрд грн. — засобами обліку води в індивідуальних будинках та квартирах. Тому потрібно скорегувати державну політику щодо обрання механізмів вирішення проблеми обліку. Довгострокові цільові економічні програми передбачали цільове державне інвестування на облаштування споживачів комунальних послуг засобами обліку. Так, Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства передбачала протягом 2010—2014 років виділити 1,042 млрд грн. з державного бюджету та досягти у 2014 році 92% рівня оснащення багатоповерхівок засобами обліку холодної води, та 66,4% — засобами обліку та регулювання теплової енергії [3].

Навіть якщо б окрема короткострокова бюджетна програма у 2012 році щодо встановлення засобів обліку теплової енергії, води та облаштування будинків терморегуляторами шляхом державних видатків у розмірі 160 млн грн. була б реалізована, то екстраполяція державних інвестицій в незмінних розмірах окреслює перспективу завершення процесу повного обліку комунальних послуг через 36 років. Всупереч європейській практиці створення стимулів в Україні продовжується політика державного інвестування, яка неприйнятна через економічну безперспективність.

За попередніми підрахунками, багатоповерхівки, що перейшли на споживання теплової енергії за показаннями засобів обліку, сплачують до 20% менше, ніж до встановлення засобів обліку. Окупність встановлення засобу обліку для мешканців 9-ти поверхового (72-ква-

тирного) будинку становить 1 опалювальний сезон, для 3—5-поверхівок (до 60 квартир) — 2. Наочна економічна вигода для споживачів не призвела до масштабності. На заваді брак колективної єдності споживачів для об'єднання фінансів: лише 7% з 239 тис. багатоквартирних будинків створило ОСББ, а незмінність темпів приросту таких форм управління майном дозволять повністю передати будинки в колективні руки співвласників за 160 років. Облік холодної води на рівні багатоквартирного будинку є лише у 25% будинків, але в цьому випадку колективність споживання не закладає стимулів для споживачів щодо розвитку тенденції оснащення, враховуючи облаштованість частини квартир індивідуальними засобами обліку. Ліцензійні вимоги до монополістів щодо обов'язковості повного обліку логічні — це єдиний спосіб визначити рівень технологічних витрат та комерційних витрат води та вжити організаційно-технічні заходи з оптимізації системи. Тому національний регулятор у сфері теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення — Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг вимагає повного обліку, щоб інвестиційні програми передбачали користь споживача — капіталовкладення на зниження насамперед витрат і витрат води.

Досягнення щодо встановлення засобів обліку води (за даними Держстату України 70% споживачів обладнано засобами обліку води [15, с. 6]) є результатом активної боротьби населення з необгрунтовано високими нормативами водоспоживання, які є в значній мірі віддзеркаленням дисбалансу економіки водоканалів, ніж фактичним споживанням водних ресурсів. Але внутрішня мотивація населення вже вичерпана: частка забезпечених засобами обліку помешкань незмінна останні 5 років. Позиція решти споживачів є наслідком невідповідності кількості фактично проживаючих відносно зареєстрованих або недосконалості системи соціального захисту. Досвід державного управління цим процесом доводить інституційну неспроможність вирішення проблеми: механізми фінансування шляхом прямих державних інвестицій виявилися безперспективними, а сподівання на формування громадянської свідомості відносно ощадливого споживання житлово-комунальних послуг не виправдалися.

У такій ситуації доцільно звернутися до сфер, де створено відповідну інституційну основу для обліку енергоресурсів: постачання електроенергії та природного газу. Повний облік електроенергії та масштабне впровадження лічильників газу, що має завершитися до 2018 року свідчить про правильний обраний механізм фінансування — відшкодування через тариф [2]. Саме такий спосіб довів свою ефективність, та має бути використаний у сфері комунальних послуг. Формула дієвості механізму запровадження комерційного обліку: єдине джерело фінансування встановлення та обслуговування засобів обліку для населення (зокрема, повірки) — тариф, єдиний відповідальний — надавач послуги (товару), чіткі строки завершення процесу "облічильнення", значні фінансові санкції за порушення строків.

Облік ресурсів не є метою. Це незамінний інструмент регулювання ресурсоспоживання та отримання власної вигоди для споживача при впровадженні енергоощадних заходів. Не менш зацікавлена у цьому і держава. Викривлена система забезпечення житлово-комунальними послугами має унікальні "досягнення" за ос-

Рис. 1. Загроза енергетичної бідності населення за умови приведення тарифів на теплову енергію до економічно обгрунтованого рівня

Побудовано на матеріалах Світового банку [12].

тання 23 роки: кожний п'ятий споживач послуг з централізованого опалення одночасно дотується "чотири рази": перший — дотація вартості природного газу для комунальних підприємств, другий — субвенція на різницю між діючими та економічно обгрунтованими тарифами на теплову енергію, третій — пільги на сплату послуг, четвертий — субсидія. Видатки державного бюджету у 2012 році на покриття незбалансованої тарифної політики та соціально невиправданої системи захисту споживачів становили 31,8 млрд грн. [1]. Логічним виглядає відсутність свідомого прагнення до енергоощадження споживача, що сплачує 20% від вартості житлово-комунальної послуги. Високий рівень питомого споживання теплової енергії на опалення (250 кВт*год/кв.м/рік), який вдвічі перевищує середній по країнах ЄС, не є причиною для пошуку способів енергозбереження. Причина полягає в тому, що окупність заходів із термомодернізації будинків за існуючих тарифів на послуги з централізованого опалення сягає 25—30 років. Але ця ситуація буде продовжуватися до тих пір, поки держава створює ілюзію дешевих послуг та енергоресурсів і на це є бюджетний ресурс.

Зарозливими для національної безпеки виглядають перспективи презентовані Світовим банком у 2013 році, який 2 роки вивчав ситуацію у споживанні теплової енергії та природного газу. Енергетична бідність, тобто перевищення 10% витрат сімей на опалення відносно сукупних доходів, чекає 20% домогосподарств (зараз — 7,5%) за умови одноразового приведення тарифів до економічного обгрунтованого рівня. До 2022 року — 50% громадян можуть опинитися у стані енергетичної бідності [12]. Таким чином, економічна доцільність приведення тарифів до обгрунтованого рівня вступає у протиріччя зі платоспроможністю домогосподарств (рис. 1).

Експерти зазначених міжнародних інституцій збігаються в двох стратегічних висновках. По-перше — перед державою постає питання необхідності розробки та впровадження соціально-орієнтованої моделі тарифної політики. По-друге — тотальне енергозбереження є невід'ємною складовою соціальної доступності житлово-комунальних послуг. Спрощено збалансований розвиток сфери комунальних послуг виглядає таким чином: темп скорочення обсягів споживання послуг (ресурсоощадження) має віддзеркалювати темп підвищення тарифів та цін.

Низький показник оснащення засобами обліку унеможлиблює ефективну реалізацію заходів з економії водних ресурсів, що спрямовані головним чином на зменшення технологічних витрат та витрат води в системах централізованого питного водопостачання та внутрішньобудинкових системах централізованого постачання холодної води, централізованого постачання гарячої води. Оснащення вузлами обліку споживачів питної води та комунальних послуг з централізованого

постачання холодної води, централізованого постачання гарячої води, в тому числі з використанням засобів вимірювальної техніки підвищеного класу точності, дозволить заощадити до 3/4 необлікованих витрат води у відповідних внутрішньобудинкових системах. Недостатній "поріг чутливості" найбільш поширених в індивідуальних споживачів лічильників води класу "А" призводить до недообліку до 22 куб. м. на місяць на одного абонента послуги централізованого водопостачання або послуги з централізованого постачання холодної води. Питання підвищення якості обліку за досвідом інших видів діяльності у сфері комунальних послуг (електропостачання, газопостачання) може бути вирішено виключно шляхом відшкодування відповідних витрат у тарифі на послугу, враховуючи, що зацікавленість споживача протилежна комерційним інтересам надавача послуги. При цьому первинне встановлення приладів обліку води знаходиться в площині економічних інтересів населення, враховуючи що нормативи питного водопостачання є завищеними.

Одним з головних шляхів вирішення вищенаведених проблем є законодавче врегулювання та формування правових, економічних та організаційних засад забезпечення обов'язкового комерційного обліку у сферах теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення, надання комунальних послуг. Реалізація зазначеного шляху передбачає визначення на законодавчому рівні:

- строків та умов запровадження комерційного обліку постачання теплової енергії, послуг з централізованого водопостачання, послуг з централізованого водовідведення, послуг з централізованого опалення, послуг з централізованого постачання холодної води, послуг з централізованого постачання гарячої води, послуг з водовідведення (з використанням внутрішньо будинкових систем);

- джерел фінансування робіт із встановлення, обслуговування та заміни вузлів обліку;

- особливостей здійснення державного нагляду (контролю) у сфері комерційного обліку постачання теплової енергії, послуг з централізованого водопостачання, послуг з централізованого водовідведення, послуг з централізованого постачання холодної води, послуг з централізованого постачання гарячої води, послуг з централізованого опалення, послуг водовідведення;

- рівня відповідальності за порушення законодавства у сфері комерційного обліку.

При цьому під комерційним обліком слід розуміти визначення за допомогою вузла обліку об'єму певного ресурсу (теплової енергії, питної (холодної) води, гарячої води, стічних вод), на підставі якого проводяться розрахунки між споживачами та надавачами послуг/постачальниками товару.

З метою дотримання системності у підходах до запровадження обов'язкового комерційного обліку доцільно застосувати класифікацію вузлів обліку, яка забезпечуватиме їх прив'язку не до конкретного ресурсу, що обліковується, а до типу об'єкта споживача, в якому відбувається споживання певного товару чи послуги. Зазначена класифікація передбачає поділ вузлів обліку на:

- колективні вузли обліку — вузли обліку в багатоквартирних житлових будинках, інших будівлях, окремі приміщення яких перебувають у власності різних осіб (груп осіб); для групи (кварталу) житлових будинків садибного типу;

- індивідуальні вузли обліку — вузли обліку в індивідуальних житлових будинках; інших будівлях, всі приміщення яких перебувають у власності (користуванні) однієї особи чи спільній власності (користуванні) декількох осіб; квартирах, інших жилих і нежилых приміщеннях багатоквартирних житлових будинків.

Розроблення нормативно-правових засад та інструментів запровадження обов'язкового комерційного обліку вимагає їх чіткого структурування за сферами здійснення господарської діяльності: централізоване теплопостачання, централізоване водопостачання та водовідведення, надання комунальних послуг (централізоване опалення, централізоване постачання холодної води, централізоване постачання гарячої води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем)). Таким чином, надається забезпечити, з однієї сторони, необхідний рівень системності при прийнятті рішень всіма учасниками процесу запровадження обов'язкового комерційного обліку, з іншої сторони, дотягатиметься високий рівень ефективності регуляторного впливу відповідних законодавчих норм.

Модель запровадження обов'язкового комерційного обліку у сферах теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення, надання комунальних послуг, в якій враховано визначені законодавством України (зокрема, Законами України "Про теплопостачання", "Про питну воду та питне водопостачання", "Про житлово-комунальні послуги") межі сфери здійснення діяльності з транспортування та постачання теплової енергії, централізованого водопостачання, централізованого водовідведення, надання комунальних послуг, наведена в таблиці 1.

Вузли обліку, призначені для забезпечення комерційного обліку постачання (споживання) теплової енергії та комерційного обліку послуг з централізованого водопостачання, повинні встановлюватись відповідно на тепловому та водопровідному ввіді споживача на внутрішньому зрізі стіни будинку.

Запровадження обов'язкового комерційного обліку послуг з централізованого водовідведення для всіх споживачів, що скидають такі води до відповідних систем, є недоцільним з огляду на технологічні особливості обліку стічних вод. Світовий досвід правового регулювання сфери централізованого водопостачання та водовідведення не передбачає обов'язкового встановлення вузлів комерційного обліку відведених стічних вод для всіх споживачів. Директива 2012/27/ЄС "Про енергетичну ефективність, внесення змін до Директив 2009/125/ЄС та 2010/30/ЄС і відміну Директив 2004/8/ЄС та 2006/32/ЄС" [17] прямо вказує на необхідність наявності фінансової доцільності. Обов'язковість комерційного обліку відведених стічних вод з використанням відповідних вузлів обліку є доцільною для споживачів, які здійснюють забір води з підземних та/або поверхневих водних об'єктів. Таким чином, компенсуватиметься відсутність дієвих механізмів чіткого визначення обсягів води, що забирається споживачами з відповідних водних об'єктів і внаслідок використання якої утворюються стічні води, що скидаються до систем централізованого водовідведення. Якщо споживач споживає більше води, чим відводить стічних вод, то він сам буде зацікавлений встановити вузол обліку.

Недоцільність запровадження норм щодо обов'язковості встановлення вузлів обліку теплової енергії, що застосовуються для комерційного обліку послуг з централізованого опалення, зумовлена конструктивними особливостями внутрішньобудинкових систем опалення багатьох багатоквартирних будинків, які не дають можливості встановити один вузол обліку для всієї квартири чи нежитлового приміщення. Натомість встановлення декількох вузлів обліку теплової енергії в одному житловому чи нежитловому приміщенні з огляду на їх вартість є фінансово недоцільним.

Додатково необхідно в законодавстві України передбачити обов'язковість встановлення вузлів обліку теплової енергії, питної (холодної) води, гарячої води не тільки в будівлях, що експлуатуються, але й в новозбудованих житлових будинках і об'єктах виробничого та невиробничого призначення (промисловість, бюджетна сфера, сфера соціально-побутового та культурного призначення), які приєднані до відповідних

Таблиця 1. Модель запровадження обов'язкового комерційного обліку у сферах тепlopостачання, централізованого водопостачання та водовідведення, надання комунальних послуг

Вид товару/послуги	Обов'язковість встановлення вузла обліку	Тип вузла обліку, за допомогою якого визначається обсяг наданих послуг/поставлених товарів	Джерело фінансування робіт зі встановлення, обслуговування та заміни вузла обліку
Постачання теплової енергії	Обов'язкове	<ul style="list-style-type: none"> колективні вузли обліку; індивідуальні вузли обліку в індивідуальних житлових будинках, інших будівлях, всі приміщення яких перебувають у власності (користуванні) однієї особи чи спільній власності (користуванні) декількох осіб 	Кошти теплотранспортуючої організації, до теплових мереж якої приєднані теплові користувачі/установи споживача (з відшкодуванням відповідних витрат через тариф на здійснювання теплової енергії)
Послуга з централізованого водопостачання	Обов'язкове	<ul style="list-style-type: none"> колективні вузли обліку; індивідуальні вузли обліку в індивідуальних житлових будинках, інших будівлях, всі приміщення яких перебувають у власності (користуванні) однієї особи чи спільній власності (користуванні) декількох осіб 	Кошти суб'єктів господарювання, що проводять діяльність у сфері централізованого водопостачання та до водопровідних мереж яких приєднані мережі споживача (з відшкодуванням відповідних витрат через тариф на послуги з централізованого водопостачання)
Послуга з централізованого водовідведення	<ul style="list-style-type: none"> для споживачів, що здійснюють забір води з підземних та/або поверхневих водних джерел – обов'язкове; для інших споживачів – не обов'язкове 	<ul style="list-style-type: none"> колективні вузли обліку води, що застосовуються для комерційного обліку послуг з централізованого водопостачання та послуг з централізованого постачання гарячої води (заумови підігріву води (виробництва гарячої води) на центральних теплових пунктах); індивідуальні вузли обліку води, що застосовуються для комерційного обліку послуг з централізованого водопостачання, послуг з централізованого постачання гарячої води (заумови підігріву води на центральних теплових пунктах) в індивідуальних житлових будинках, інших будівлях, всі приміщення яких перебувають у власності (користуванні) однієї особи чи спільній власності (користуванні) декількох осіб; або за рішенням споживача (за умови наявності технічної можливості щодо встановлення вузла обліку) та обов'язково для споживачів, що здійснюють забір води з підземних та/або поверхневих водних джерел; колективні вузли обліку стічних вод; індивідуальні вузли обліку стічних вод в індивідуальних житлових будинках, інших будівлях, всі приміщення яких перебувають у власності (користуванні) однієї особи чи спільній власності (користуванні) декількох осіб 	Кошти споживача
Послуга з централізованого опалення	Не обов'язкове	<ul style="list-style-type: none"> За рішенням власника (користувача) квартир (приміщень) та за наявності технічної можливості щодо встановлення вузла обліку; індивідуальні вузли обліку в квартирах, інших жилих та нежилих приміщеннях багатоквартирних житлових будинків 	Кошти споживача
Послуга з централізованого постачання холодної води	Обов'язкове	<ul style="list-style-type: none"> індивідуальні вузли обліку в квартирах, інших жилих та нежилих приміщеннях багатоквартирних житлових будинків 	Кошти суб'єкта господарювання, що надає послуги з централізованого постачання холодної води (з відшкодуванням відповідних витрат через тариф на такі послуги)
Послуга з централізованого постачання гарячої води	Обов'язкове	<ul style="list-style-type: none"> індивідуальні вузли обліку в квартирах, інших жилих та нежилих приміщеннях багатоквартирних житлових будинків 	Кошти суб'єкта господарювання, що надає послуги з централізованого постачання гарячої води (з відшкодуванням відповідних витрат через тариф на такі послуги)
Послуга з водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем)	Не передбачено	<ul style="list-style-type: none"> індивідуальні вузли обліку води для забезпечення комерційного обліку послуг з централізованого постачання холодної води, послуг з централізованого постачання гарячої води (у разі наявності відповідних внутрішньобудинкових систем гарячого водопостачання). 	—

теплових та/або водопровідних мереж, як одну з умов їх введення в експлуатацію. Обов'язок фінансування робіт зі встановлення таких вузлів обліку доцільно покласти на замовника будівництва.

Додатково необхідно зазначити, що визначення теплотранспортуючої, а не теплопостачальної, організації єдиним суб'єктом, який нестиме повну відповідальність за фінансування робіт зі встановлення, обслуговування та заміни вузлів обліку, дозволить уникнути небезпеки можливої зміни теплопостачальника, який здійснює свою діяльність на суміжному ринку та який внаслідок зміни споживачів (території обслуговування) може уникнути відповідальності за виконання законодавчих норм.

У цілому запропонований у вищенаведеній моделі підхід щодо фінансування встановлення, обслуговування та заміни вузлів обліку є найбільш оптимальним, оскільки дозволяє уникнути неоднозначності у визначенні джерел такого фінансування та встановлює чітку відповідальність за порушення визначених законодавчими нормами умов та строків забезпечення обов'язкового комерційного обліку.

Важливою умовою реалізації положень щодо фінансування робіт зі встановлення, обслуговування та заміни вузлів обліку є відсутність заборони на здійснення такого фінансування споживачем. Таким чином, з однієї сторони, забезпечуватиметься дієвість відповідних законодавчих норм за рахунок визначення єдиного відповідального за встановлення вузлів обліку суб'єкта, яким є надавач послуг/постачальник товару, а з іншої — створюватиметься можливість для реалізації споживачем свого права на самостійне фінансування відповідних робіт.

Запровадження обов'язкового комерційного обліку у сферах теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення, надання комунальних послуг є неможливим без законодавчого визначення механізму відповідальності за порушення умов і строків такого запровадження. При цьому нести таку відповідальність повинні як надавачі послуг/постачальники товарів, так і споживачі. Зокрема, у разі відмови споживачів від встановлення теплотранспортуючими організаціями вузлів обліку теплової енергії або від встановлення підприємствами питного водопостачання вузлів обліку води для забезпечення комерційного обліку послуг з централізованого водопостачання відповідно до визначених умов та у встановлені строки, зазначені організації та підприємства повинні від'єднувати мережі споживачів від власних теплових чи водопровідних мереж.

Натомість у разі відмови споживачів від встановлення індивідуальних вузлів обліку для забезпечення комерційного обліку послуг з централізованого постачання холодної води та послуг з централізованого постачання гарячої води відповідно до визначених умов та у встановлені строки, суб'єкти господарювання, що провадять діяльність з надання послуг централізованого постачання холодної води та послуг централізованого постачання гарячої води після попередження таких споживачів тимчасово обмежують централізоване постачання холодної води, централізоване постачання гарячої води.

Ще одним інструментом забезпечення виконання споживачами законодавчих норм щодо запровадження обов'язкового комерційного обліку є встановлення адміністративної відповідальності за порушення ними відповідних нормативних положень та вимог.

У разі невстановлення теплотранспортуючими організаціями та суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сфері централізованого водопостачання та водовідведення, у визначені строки вузлів обліку, до таких суб'єктів органами ліцензування застосовуються відповідні штрафні санкції. Зазначимо, що відповідно до Закону України "Про державне регулювання у сфері комунальних послуг" та Закону України

"Про місцеві державні адміністрації" органами ліцензування діяльності з транспортування теплової енергії, діяльності з централізованого водопостачання є відповідно Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг та обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації.

Натомість у випадку невстановлення суб'єктами господарювання, що провадять діяльність з надання послуг централізованого постачання холодної води та послуг централізованого постачання гарячої води, відповідних вузлів обліку, посадові особи таких суб'єктів притягуюватимуться до адміністративної відповідальності.

ВИСНОВКИ

Запровадження обов'язкового комерційного обліку у сферах теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення, надання комунальних послуг:

— створить необхідні умови для раціонального використання водних та паливно-енергетичних ресурсів, що є важливим фактором забезпечення енергетичної безпеки держави;

— сприятиме налагодженню більш прозорих та взамовигідних відносин між споживачами та суб'єктами господарювання, що реалізують відповідні товари чи надають послуги.

У свою чергу реалізація комплексу заходів щодо забезпечення оснащення вузлами обліку споживачів теплової енергії, послуг з централізованого водопостачання, централізованого водовідведення, комунальних послуг повинна здійснюватися на основі визначеного на законодавчому рівні набору інструментів фінансового та організаційного характеру, які включають у себе в тому числі визначення строків та умов запровадження комерційного обліку, джерел фінансування робіт із встановлення, обслуговування та заміни вузлів обліку, рівня відповідальності за порушення законодавства у сфері комерційного обліку тощо.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Подальші наукові дослідження особливостей запровадження комерційного обліку водних та енергетичних ресурсів, його впливу на стан ресурсо- та енергозбереження можуть здійснюватися у напрямі аналізу та адаптації провідного європейського та світового досвіду підвищення ресурсо- та енергоефективності діяльності у сферах теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення, надання комунальних послуг, вдосконалення інструментів та методів оцінки впливу комерційного обліку на реалізацію заходів з мінімізації втрат та витрат води та енергії під час постачання та споживання.

Література:

1. Закон України "Про державний бюджет України на 2012 рік" // Голос України. — 2011. — № 246.
2. Закон України "Про забезпечення комерційного обліку природного газу" // Голос України. — 2010. — № 123.
3. Закон України "Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009—2014 роки" // Голос України. — 2004. — № 140.
4. Закон України "Про засади внутрішньої та зовнішньої політики" // Відом. Верховної ради України. — 2010. — № 40. — Ст. 527. — С. 1452.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2014 № 1071 "Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року" // Урядовий кур'єр. — 2014. — № 17.
6. Вознюк М.А. Проблемні аспекти управління процесами енергозбереження на регіональному рівні /

М. Вознюк // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. — 2013. — № 1. — С. 175—182.

7. Гусятинський М.В. Необхідність та особливості здійснення енергоефективних заходів в житлово-комунальному господарстві / М. Гусятинський, І. Стихун // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. — 2013. — № 1. — С. 41—51.

8. Звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг, за 2013 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nkr.gov.ua/upload/files/Pro_komisiyu/2014/plany,%20zvity/zvit_komisii_2013.pdf

9. Колиєнко А. Енергоефективність систем централізованого теплопостачання. Комплексний підхід до вирішення проблеми / А. Колиєнко, Л. Червілов, Н. Гриценко // ЕКОінформ. — 2011. — № 4. — С. 16—17.

10. Корчміт О.Ю. Державне регулювання енергоефективності сфери теплопостачання в Україні [Електронний ресурс] / О.Ю. Корчміт // Державне управління: удосконалення та розвиток. — 2011. — № 12. — Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=433>

11. Международная сеть по бенчмаркингу предприятий водоснабжения и водоотведения — IBNET [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ib-net.org/ru/>

12. Модернізація системи централізованого теплопостачання в Україні: облік тепла та впровадження платежів на основі його фактичного споживання. Міжнародний банк реконструкції та розвитку [Електронний ресурс]. — К., 2012. — 64 с. — Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/UKRAINEINUKRAINIANEXTN/resources/455680-1332179461564/UkraineDHreportUKR.pdf>

13. Насонкина Н.Г. Втрати води з водопровідних мереж і способи їх зменшення / Н. Насонкина, В. Маслак, Ю. Голикова // Сучасне промислове та цивільне будівництво. — 2007. — Том 3. — № 1. — С. 53—65.

14. Немировский И.А. Энергоэффективность систем теплоснабжения / И. Немировский // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. — 2012. — № 12. — С. 25—29.

15. Про основні показники роботи водопровідного господарства в Україні за 2013 рік [Електронний ресурс]: статистичний бюлетень. — К.: Державна служба статистики України, 2014. — 18 с. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/bl/04/bl_vod_2013.zip

16. Стан водопровідних мереж України та шляхи запобігання погіршенню якості питної води [Електронний ресурс] / М. Гіроль, А. Гіроль, В. Хомко [та ін.] // Полімерные трубы. — Режим доступу: <http://polypipe.info/news/238-stanvodoprovodnyhmerezhukraini>

17. Directive 2012/27/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Union. — 2012. — L 315. Vol. 55. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0001:0056:EN:PDF>

18. Energy Efficiency Trends for households in the EU [Електронний ресурс]. — Enerdata, 2014. — Режим доступу: <http://www.odyssee-mure.eu/publications/efficiency-by-sector/household/household-eu.pdf>

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "On State Budget of Ukraine for 2012", Golos Ukrainy, vol. 246.

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "On implementation of commercial metering of natural gas", Golos Ukrainy, vol. 123.

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine "On the State Program of Reforming of the utilities for the years 2009—2014", Golos Ukrainy, vol. 140.

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "On Domestic and Foreign Policy", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 40, p. 1452.

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), "Order "On approval of the Energy Strategy of Ukraine till 2030", Uriadoviy kur'ier, vol. 17.

6. Vozniuk, M.A (2013), "The Problematic aspects of management of energy conservation at the regional level", Finansovo-kredytna diial'nist': problemy teorii ta praktyky, vol. 1, pp. 175—182.

7. Husiatyns'kyj, M.V. (2013), "Necessity and peculiarities of the energy efficiency measures in housing stock", Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy, vol. 1, pp. 41—51.

8. The official site of the National Commission of the State Public Utilities Regulation (2014), "The report of the National Commission of the State Public Utilities Regulation 2013", available at: http://www.nkr.gov.ua/upload/files/Pro_komisiyu/2014/plany,%20zvity/zvit_komisii_2013.pdf (Accessed 21 July 2014).

9. Koliienko, A. Chervilov, L. and Hrytsenko, N. (2011), "Energy efficiency of district heating. Comprehensive approach to solve problems", EKOinform, vol. 4, pp. 16—17.

10. Korchmit, O.Yu. (2013), "State regulation of energy efficiency heating in Ukraine", Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, [Online], vol. 12, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=433> (Accessed 21 July 2014).

11. The International Benchmarking Network for Water and Sanitation Utilities — IBNET (2014), available at: <http://www.ib-net.org/ru/> (Accessed 21 July 2014).

12. International Bank for Reconstruction and Development (2012), "Modernization of the district heating system in Ukraine: Heat Metering and Billing implementation based on its actual consumption", available at: <http://siteresources.worldbank.org/UKRAINEINUKRAINIANEXTN/resources/455680-1332179461564/UkraineDHreportUKR.pdf> (Accessed 10 July 2014).

13. Nasonkina, N. Maslak, V. and Holykova, Yu. (2007), "Water-supply system water losses and ways of their decreasing", Suchasne promyslove ta tsyvil'ne budivnytstvo, vol. 1, no. 3, pp. 53—65.

14. Nemyrovskiy, Y.A. (2012), "Energy efficiency of district heating systems", Jenergosberezhenie. Jenergetika. Jenergoaudit, vol. 12, pp. 25—29.

15. The official site of the State Statistic Service of Ukraine (2014), "On the main indicators of the water sector in Ukraine 2013", available at: www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/bl/04/bl_vod_2013.zip (Accessed 21 July 2014).

16. Hirol', M.M. Hirol', A.M. Khomko, V.Ye. and Koval's'kyj, D. (2013), "State of water supply systems in Ukraine and ways of preventing the deterioration of the quality of drinking water", Polimernye truby, available at: <http://polypipe.info/news/238-stanvodoprovodnyhmerezhukraini> (Accessed 21 July 2014).

17. The European Parliament and the Council (2012), Directive 2012/27/EU on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC, Official Journal of the European Union, vol. 55, available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0001:0056:EN:PDF> (Accessed 21 July 2014).

18. Enerdata (2014), "Energy Efficiency Trends for households in the EU", available at: <http://www.odyssee-mure.eu/publications/efficiency-by-sector/household/household-eu.pdf> (Accessed 21 July 2014).

Стаття надійшла до редакції 21.07.2014 р.